

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความทันสมัย การเปิดรับข่าวสารกับ พฤติกรรมการใช้ภาษาและการแต่งกายแบบพื้นเมืองของประชาชนในเขต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปร ต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม
 - แนวคิดเกี่ยวกับการก่อตัวและการถ่ายทอดวัฒนธรรม
 - แนวคิดเกี่ยวกับการแพร่กระจายและการผสมผสานวัฒนธรรม
 - แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม
2. แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางสังคมต่อพฤติกรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับความทันสมัย
4. แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสื่อมวลชน สื่อบุคคล
5. แนวคิดเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร
6. แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะประชากรศาสตร์

แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

คำว่า "วัฒนธรรม" มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต วิเคราะห์ให้เห็น ได้ดังนี้ คือ คำว่า "วัฒน" มาจากภาษาบาลี "วชฺณน" แปลว่า ความเจริญงอกงาม คำว่า "ธรรม" มา จากภาษาสันสกฤตว่า "ธรรม" แปลว่า สภาพที่เป็นอยู่จริง วัฒนธรรมเป็นคำที่มีใช้ใน ภาษาไทยอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2483 เมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรม แห่งชาติ พ.ศ. 2483 และต่อมาอีกสองปีก็ได้ยกเลิกกฎหมายนี้ โดยประกาศใช้พระราชบัญญัติ วัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 แทนและใช้บังคับอยู่จนทุกวันนี้ โดยความหมายแล้ววัฒนธรรม

หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน วัฒนธรรมตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Cultural ซึ่งมาจากภาษาละติน หมายถึง การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง นั่นคือ การที่มนุษย์ปลูกฝังสิ่งที่ดีงาม เพื่อความเจริญงอกงามของชีวิต

ความหมายทางสังคมวิทยา หมายถึง การดำเนินชีวิต (way of life) หรือ กระบวนการแห่งพฤติกรรม (behavior patterns) และบรรดาผลงานทั้งหมดที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ได้แก่ ภาษา เครื่องมือเครื่องใช้ ศิลปวิทยาการ รัฐบาลและการปกครอง กฎหมาย ศาสนา และปรัชญา ฯลฯ ซึ่งมีการส่งต่อและสืบทอดติดต่อกันมา

พระยาอนุมารราชชน กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุงหรือผลิตขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกัน ได้ เลียนกันได้ เอาอย่างกันได้

นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน E.B. Tylor อธิบายว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งทั้งปวงอันซับซ้อนที่รวมความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ขนบประเพณี และตลอดถึงศักยภาพและนิสัยอื่น ๆ ของมนุษย์ที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาจากการเป็นสมาชิกของสังคม

นักมานุษยวิทยา Leslie A White นิยามวัฒนธรรมว่า คือ ปรากฎการณ์ที่สร้างขึ้นอย่างมีระบบ ประกอบด้วย การกระทำ (แบบของพฤติกรรม) วัตถุ (เครื่องมือ สิ่งที่ใช้เครื่องมือสร้าง) ความคิด (ความเชื่อ, ความรู้) และความรู้สึกลึก (ทัศนคติ ค่านิยม) ที่แสดงออกให้เห็นชัดเจนได้ วัฒนธรรมเป็นผลงานที่มาจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ และมีลักษณะชัดเจน ดังนั้นจึงสามารถถ่ายทอดจากผู้หนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งได้ง่าย

Clyde Kluckhohn นักมานุษยวิทยาอีกท่านหนึ่ง ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมเป็นระบบที่ได้รับมาจากประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นแบบของการดำเนินชีวิตที่เห็นจากภายนอก (explicit designs) และแบบที่อยู่ภายใน (implicit designs) ที่สมาชิก

ของกลุ่มหรือสังคมร่วมกันสร้างขึ้น จึงประกอบด้วยกิจกรรมทั้งหมด ความเชื่อ
ค่านิยม ฯลฯ

วัฒนธรรมมีลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. เป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้ เนื่องจากมนุษย์เราแตกต่างจากสัตว์
ในแง่ที่เราอาศัยสัญชาตญาณกระทำการต่าง ๆ ได้น้อยมากหรือไม่ได้เลย และการเรียนรู้
นี้ต้องเรียนรู้จากมนุษย์ด้วยกัน โดยเฉพาะจากกลุ่มที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่เช่นการแต่งกาย
การใช้ภาษา ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ต้องรับการเรียนรู้ก่อน
2. เป็นสิ่งที่ไม่ได้มาโดยกรรมพันธุ์ เป็นมรดกทางสังคม วัฒนธรรมจะต้องมี
การสอน แม้จะไม่จงใจก็ตาม ถ้าวัฒนธรรมต้องสิ้นสุดหรือสูญหายไป ก็แสดงว่า คนรุ่นก่อน
ไม่ได้ถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นต่อมา ดังนั้นคนรุ่นต่อมาจึงอาจจะต้องคิดค้นวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่
การที่วัฒนธรรมสามารถถ่ายทอดได้ก็เพราะมนุษย์มีภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด ภาษา
จึงเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่ใช้กันในทุกวัฒนธรรม ถ้าปราศจากภาษาวัฒนธรรมจะไม่มีการ
สะสมเพิ่มพูน
3. เป็นวิถีชีวิตหรือแบบของการดำรงชีวิต ความคิดในเรื่องวัฒนธรรมทำให้
สามารถจำแนกวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งจากอีกสังคมหนึ่งเป็นวัฒนธรรมเฉพาะอย่าง เพราะ
บุคคลเกิดในสังคมใดก็เรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมนั้น โดยนัยนี้วัฒนธรรมไม่จำเป็นต้อง
เหมือนกันทุกชาติหรือทุกยุคทุกสมัย
4. เป็นสิ่งไม่คงที่เพราะมนุษย์มีการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ หรือปรับปรุงของเดิมให้
เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

แนวคิดเกี่ยวกับการก่อตัวและการถ่ายทอดวัฒนธรรม

อมรา พงศาพิชญ์ (2537:23) กล่าวถึงการเกิดวัฒนธรรมว่า ระยะเวลามนุษย์อยู่
ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ มีลักษณะคล้ายครอบครัวขนาดใหญ่ เมื่อคนกลุ่มเล็ก อาศัยอยู่ด้วยกันก็
สามารถเข้าใจกันและประพฤติปฏิบัติต่อกันได้โดยไม่มีความขัดแย้งต่อเมื่อสังคมมีขนาดใหญ่
ขึ้น มีคนหลายครอบครัวอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน การใช้วิถีชีวิตอาจแตกต่างกันบ้าง ความ

คิดอ่านอาจไม่สอดคล้องกัน และมีปัญหาความขัดแย้งตามมา ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องมีระเบียบ และระบบมากขึ้น ต้องมีการตกลงกันว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ข้อตกลงต่าง ๆ เกี่ยวกับ วิถีชีวิต การประพฤติปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ เหล่านี้ทำให้วัฒนธรรมเกิดขึ้นในสังคม มนุษย์

อมรา พงศาพิชญ์ (เล่มเดียวกัน:31-32) วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ สร้างขึ้นมิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ หมายความว่า วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์จะต้อง เรียนรู้และจะต้องมีการถ่ายทอดวัฒนธรรม การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดที่สุด คือ การที่ พ่อแม่สอนลูกว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควร การสอนนั้นนอกจากจะเป็นการสอนถึงพฤติกรรม แล้วยังเป็นการถ่ายทอดระบบสัญลักษณ์ด้วย การถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยรวมก็คือ การสอนให้ คนรุ่นหลังรู้ถึงระบบสัญลักษณ์ของสังคม ซึ่งได้เคยมีการตกลงกันไว้ว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง มนุษย์ที่อยู่คนละสังคมย่อมจะมีวัฒนธรรมที่ต่างกัน เพราะต่างกลุ่มก็ต่างมีข้อตกลงของกลุ่ม นอกจากมนุษย์จะถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งแล้ว มนุษย์เราอาจจะ รับวัฒนธรรมบางส่วนมาจากสังคมข้างเคียงได้ ทั้งนี้ย่อมหมายความว่าส่วนของวัฒนธรรมที่ รับมาจากสังคมข้างเคียงนั้นไม่ขัดกับค่านิยมหลักของสังคม มีความสอดคล้องกับของเดิมที่มี อยู่ เมื่อสอดคล้องกันได้ รับกันไป ในที่สุดก็จะแยกไม่ออกว่า วัฒนธรรมส่วนใดเป็นของเดิม และวัฒนธรรมส่วนใดรับมาจากสังคมอื่น การรับวัฒนธรรมของสังคมอื่นมาในระยะแรกอาจ เรียกได้ว่าเป็นการยืมวัฒนธรรม แต่เมื่อนานไปการยืมก็จะกลายเป็นการรับ การยืมวัฒนธรรม และการรับวัฒนธรรมนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม โดยสรุปแล้ว การ ถ่ายทอดวัฒนธรรม ภายในสังคมเดียวกันคือการสืบทอดวัฒนธรรมในแนวดิ่ง จากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ที่พ่อแม่อบรมสั่งสอนลูก ส่วนการถ่ายทอด วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมในแนวนอนและเป็น การที่สังคมหนึ่งยอมรับวัฒนธรรมของสังคมอื่น โดยที่ฝ่ายรับวัฒนธรรมใหม่ละทิ้งวัฒนธรรม ของตนบางส่วนและทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจนทำให้สูญเสียเอกลักษณ์เดิม

กรรณิการ์ อักษรกุล (2524:17-18) กล่าวว่า การถ่ายทอดวัฒนธรรมของมนุษย์ คงจะมีไม่ได้ถ้าไม่มีระบบการสื่อสารติดต่อ(System of Communication) ในการสื่อสารติดต่อกี

จำเป็นจะต้องมีระบบการพูด (Speech) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบภาษา (Language) และ สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ (Cultural Symbols) การถ่ายทอดวัฒนธรรมนี้อาจออกมาในรูปของการถ่ายทอดจากผู้ใหญ่มายังเด็ก ถ่ายทอดจากเด็กไปยังผู้ใหญ่ และถ่ายทอดระหว่างคนร่วมรุ่นเดียวกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการแพร่กระจายและการผสมผสานวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตซึ่งสังคมมนุษย์ใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตเพื่อความอยู่รอดในสังคมวัฒนธรรมมีลักษณะอยู่ที่ว่ามีการถ่ายทอดกันได้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง จากชาติหนึ่งไปยังอีกชาติหนึ่งได้โดยกระบวนการติดต่อสังสรรค์ เรียนรู้ และเลียนแบบ จากการที่วัฒนธรรมถ่ายทอดกันได้นี้เองทำให้เกิดการศึกษาวัฒนธรรมขึ้นอีกแง่หนึ่งที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Acculturation ซึ่งพระยาอนุมานราชธน แปลว่า "สังสรรค์วัฒนธรรม" แต่คำแปลที่ใช้กันทั่วไปมักเรียกว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรม

Robert Redfield, Rolph Linton and Meville J. Hukovits ให้ความหมายการผสมผสานทางวัฒนธรรมไว้ว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมครอบคลุมถึงปรากฏการณ์ทั้งปวงที่เป็นผลเนื่องมาจากกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ซึ่งมีวัฒนธรรมต่างกัน ติดต่อสังสรรค์กัน โดยตรงเป็นระยะเวลาต่อเนื่องกัน อันเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในระบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม

Thoms Ford Hoult กล่าวถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมไว้ใน Dictionary of Modern Sociology ว่า คือ กระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้บุคคลและกลุ่มคนยอมรับวัฒนธรรมอื่น ซึ่งมีใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมของตน โดยการติดต่อสังสรรค์กัน รวมทั้งกระบวนการย่อยที่เรียกว่า การยืมวัฒนธรรมและการดัดแปลงวัฒนธรรม

ศุภัตรา สุภาพ (2539, 38-39) กล่าวถึงวัฒนธรรมในด้านของการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) ไว้ว่าเป็นวิธีการรับเอาวัฒนธรรมของสังคมอื่นมาปฏิบัติเพราะมี

การติดต่อสัมพันธ์กัน ก็ย่อมจะต้องรับวัฒนธรรมของกันและกันได้ อย่างไรก็ตามสังคมต่าง ๆ ย่อมจะหวงแหนและรักษาวัฒนธรรมเดิมของตนไว้ โดยทั่วไปเราจะรับวัฒนธรรมของเราจากการอบรมสั่งสอน แต่เรารับวัฒนธรรมของคนอื่นจากการติดต่อจากการเดินทาง จากการอยู่ต่างแดน จากหนังสือและข้อเขียนและจากวิธีการอื่น ๆ

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการเผยแพร่หรือการกระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) ว่า วัฒนธรรมไม่ใช่ของอยู่กับที่หรือใช้เฉพาะในสังคมใดสังคมหนึ่งเท่านั้น มันจะคงอยู่ในที่หนึ่ง ๆ คราบเท่าที่มนุษย์ยังไม่ได้อพยพเคลื่อนย้ายไปยังที่ใด ถ้าหากมีการอพยพเคลื่อนย้ายไปยังอีกสังคมหนึ่ง เช่น พวกนักท่องเที่ยวนักค้า ทหาร ผู้ที่อาศัยยังต่างถิ่น พวกมิชชันนารี พวกแรงงานทำ และพวกอื่น ๆ ที่นำวัฒนธรรมไปเผยแพร่ เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมไปยังสังคมที่ไม่เคยรับวัฒนธรรมนี้มาก่อน นอกจากนี้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการคมนาคมและขนส่ง เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้การเผยแพร่วัฒนธรรมรวดเร็วยิ่งขึ้น เช่น การใช้โทรศัพท์ ดาวเทียม รถยนต์ เครื่องบิน โทรทัศน์ การเผยแพร่วัฒนธรรม ไม่ได้หมายถึงการเผยแพร่แต่ทางด้านวัตถุอย่างเดียว ความคิดและมโนคติต่าง ๆ ก็ได้เผยแพร่ขยายออกไปทำนองเดียวกัน สังคมที่ซับซ้อนอย่างสังคมปัจจุบันสามารถจะสร้างวัฒนธรรมเริ่มแรกได้ทุกอย่างไม่ได้ก็ตาม ทุก ๆ สังคมได้นำวัฒนธรรมของสังคมอื่นมาใช้หรือดัดแปลงใช้ทั้งนั้น (สุพัตรา ภาพ 2539: 44-45)

กรรณิการ์ อักษรกุล(2524:55) กล่าวว่า การผสมผสานไม่ใช่เป็นเรื่องง่ายคายบางคนอาจจะยอมรับวัฒนธรรมอื่นอย่างง่ายคายแต่บางคนจะไม่ยอมรับ และการผสมผสานมักจะเกิดขึ้นเมื่อสมาชิกของวัฒนธรรมหนึ่งติดต่อกับสมาชิกของอีกวัฒนธรรมหนึ่งมาเป็นเวลานาน

แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายอย่างหลายประการในสังคม ดังนั้นจึงมีนักวิชาการ

ให้คำจำกัดความไว้ต่างๆ กัน สุดแล้วแต่นักวิชาการท่านใดจะเน้นที่ การเปลี่ยนแปลงในด้านใดมากกว่ากัน ในส่วนของนักสังคมวิทยานั้นบางท่านจะใช้คำว่า "การเปลี่ยนแปลงสังคม" ในความหมายเดียวกันกับ " การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (cultural Change) " เนื่องจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั่วไปนั้น ปัจจัยต่างๆ ทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นเหตุเป็นผล คลอจองกันกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งกันและกันทั้งสิ้น จนยากที่จะ แสดงความแตกต่างระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน (ชวรัตน์ เชิดชัย,2530:5-6)

P.B Horton and C.L.Hunt(1976:443) ได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่โครงสร้างของสังคมและความสัมพันธ์ของประชาชน ได้แก่ การย้ายถิ่นหรืออพยพจากชนบทสู่เมือง ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของประชาชน ได้แก่ รูปแบบใหม่ของการอยู่อาศัย การประกอบอาชีพ

Kingsles (1949:622) ให้คำจำกัดความการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้ว่า คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบสังคม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ Johnson (1960:628) ที่ให้คำจำกัดความไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงของระบบสังคม การเปลี่ยนแปลงจะมีผลต่อหน้าที่ของระบบ และเข้ากับการให้ความหมายของการพัฒนาสังคมของ Rogers and Svenning (1978:147) ว่าหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสังคม(Social Change)ซึ่งเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้าง(Structure) และหน้าที่(Function)ในสังคม โดยเกิดได้ 2 ระดับ คือ ระดับบุคคล(Individual System Change)และระดับสังคม (Social System Change)

การเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลเรียกว่า ความทันสมัย(Modernization) เป็นกระบวนการที่บุคคล(Individual)ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตแบบเก่า (Traditional Way of Life)มาเป็นแบบใหม่ที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น(More Complex) มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้น(Technologically Advanced) และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว(Rapidly Changing) การเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม(Social System Change) เรียกว่า

การพัฒนา(Development)ซึ่งหมายถึง การที่ความคิดใหม่(New Ideas)ถูกนำมาใช้ในสังคม เพื่อให้รายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น (High Level of Living) โดยใช้วิธีการผลิตที่ทันสมัยขึ้น(More Modern Product and Methods)ตลอดจนการมีสถาบันสังคมที่ดีขึ้น(Improved Social Organization)(อ้างในปรมะ สตะเวทิน,2533:147)

More(1965:2)นักสังคมวิทยาได้สรุปลักษณะของการเปลี่ยนแปลงสมัยปัจจุบันไว้ว่า คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งหรือในวัฒนธรรมหนึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอเกิดในลักษณะลูกโซ่ คือมีผลต่อเนื่องกันไปโดยอาจเกิดได้ทุกสถานที่ และปัจจุบันนี้การเปลี่ยนแปลงมักเป็นผลมาจากการวางแผนการเอาไว้หรือเกิดจากการประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ มาทำให้มีผลกระทบที่สนองต่อประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลและหน้าที่ของสังคมอย่างกว้างขวาง คนทุกคนย่อมประสบกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ วัฒนธรรมมีลักษณะที่ไม่อยู่นิ่งมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมหากเป็น ไปอย่างช้าๆ เรียกว่า Static ถ้าเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เรียกว่า Dynamic การเปลี่ยนแปลงในด้านนี้ เช่น ภาษา การมีการคิดค้นคำใหม่ ๆ ในภาษา การเปลี่ยนแปลงแนวความคิด กฎเกณฑ์ศีลธรรมจรรยา รูปแบบของดนตรี ศิลปะ ความเสมอภาคของชายและหญิง การเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกาย การรับประทานอาหาร บ้าน ที่อยู่อาศัย ฯลฯ

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับการปฏิบัติของคนในสังคม ความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมในอุดมคติ (Ideal)และที่ปฏิบัติกันจริง ๆ (Actual)ย่อมปรากฏให้เห็นได้ชัดในการเลือกปฏิบัติของคนในสังคม แต่โดยที่การปฏิบัติจริงกลับมีแนวโน้มที่จะรับเอาวัตถุหรือแห่งเล็งค่านิยมในทางเศรษฐกิจมากกว่า เมื่อการปฏิบัติมีแนวโน้มที่แยกออกจากด้านอุดมคติมากขึ้น วัฒนธรรมยังเปลี่ยนแปลงมากขึ้นไปอีก ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจหรือทางอุดมคติแม้จะเป็นเรื่องที่ไม่เห็นได้ยาก แต่ก็มีผลลึกซึ้งต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมาก เพราะเมื่อใดก็ตามที่ความคิดของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป เมื่อนั้นการเปลี่ยนแปลงในด้านพฤติกรรมก็ย่อมเกิดขึ้น ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมที่แท้จริงนั้นเป็นการเลือกปฏิบัติของคนในสังคม

ผจงจิตต์ อธิคมมันทะ (2522:15-16)กล่าวว่า วัฒนธรรมย่อมไม่อยู่คงที่ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ ถ้ายังยึดมั่นอยู่ในสิ่งเดิมโดยไม่ยอมเปลี่ยนแปลง ก็จะไม่มีความสามารถในการริเริ่มสร้างความก้าวหน้าให้แก่วัฒนธรรม เพราะสิ่งใดถ้าอยู่คงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงนานมากเกินไป สิ่งนั้นจะรัดตัวแข็งกระด้างและเข้าไม่ได้กับเหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อมใหม่ ก็จะสลายตัวลงถ้าด้านทานเหตุการณ์ใหม่ไม่อยู่ การเปลี่ยนแปลงนี้เองที่ทำให้วัฒนธรรมในสังคมนั้นยังคงอยู่ได้ แต่ถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้นทำไปโดยรวดเร็วก็จะเปลี่ยนบุคลิกลักษณะของวัฒนธรรมนั้นจนหมดเอกลักษณ์ของตัวเองการที่วัฒนธรรมจะมีความเจริญงอกงามได้ก็ต้องมีหลักในการเปลี่ยนแปลง คือ ต้องมีการเคลื่อนไหว และเปลี่ยนแปลงอยู่อย่างสม่ำเสมอ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีเสถียรภาพอยู่ด้วย ไมเช่นนั้นความเจริญก้าวหน้าของวัฒนธรรมก็จะมีขึ้นไม่ได้

ซุบ กาญจนประกร (2508) กล่าวว่า วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการคัดแปลงให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมนั้นมีได้หมายความเฉพาะสภาพดินฟ้าอากาศ แต่หมายความรวมตลอดจนบรรดาความคิดใหม่ๆ วัฒนธรรมและนามธรรมต่าง ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพ

Albert Bandura(อ้างในสิทธิโชค วรานุสันติกุล :2531) นักจิตวิทยาที่ให้ความสำคัญแก่ลักษณะภายในตัวมนุษย์และสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวก่อให้เกิดพฤติกรรม โดยกล่าวว่า พฤติกรรมมนุษย์ องค์กรประกอบภายในตัวมนุษย์เองและสิ่งแวดล้อมต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน ในบางครั้งบางคราวสิ่งแวดล้อมอาจจะมีส่วนในการทำให้เกิดพฤติกรรมได้มากกว่า องค์กรประกอบภายในตัวบุคคล ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ แบนดูรา แสดงแผนภูมิไว้ ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

P

B

E

B : F (P,E) หมายความว่า พฤติกรรม (B) เป็นผลมาจาก องค์ประกอบภายใน ของบุคคล (P) และสิ่งแวดล้อม (E)

สิทธิโชค วรานุสันติกุล(2531: 29-30) กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมของมนุษย์ว่า แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ระดับมหภาคและจุลภาค ในส่วนของมหภาค นั้น ได้แก่ บทบาท และ ปทัสถาน(Norms) ปทัสถานเหมือนกับกติกาในการเล่นกีฬา ใครทำผิด ต้องถูกลงโทษ ใครทำความดีตามที่สังคมตั้งเกณฑ์หรือปทัสถานเอาไว้ ก็จะได้รับการนิยมน ยกย่องเป็นรางวัล การเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมจึงเกิดขึ้นมาด้วยประการนี้

พิทยา สายหู (อ้างใน ชูดา จิตพิทักษ์ : 2525) สิ่งแวดล้อมทางสังคมเป็นปัจจัย ทางด้านชีววิทยาที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งจะขาดเสียไม่ได้ การที่มนุษย์เรียนรู้ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคม โดยอาศัยขบวนการที่เรียกว่า การอบรมให้รู้ระเบียบของสังคม (socialization) คือ กระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มสั่งสอนโดยตรงหรือทางอ้อม ซึ่งลักษณะนี้ นักวิชาการบางท่าน เรียกว่า สังคมประกิดหรือสังคมนิรมล กลุ่มสังคมที่ใช้วิธีอบรมโดยตรง และเจตนาให้รู้ระเบียบกฎเกณฑ์และวัฒนธรรมของสังคม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน และ วัด ในส่วนนี้พ่อแม่ ผู้ปกครอง โรงเรียน เพื่อน เป็นบุคคลหรือกลุ่มตัวแทนที่ให้การอบรมให้ รู้ระเบียบสังคมในชีวิตของแต่ละคนในสังคม

สุพัตรา สุภาพ (2537:41-45) กล่าวถึงครอบครัว เพื่อน โรงเรียน และ สื่อมวลชน ในฐานะตัวแทนของการจัดกลาทางสังคม ดังนี้ คือ

ครอบครัว การอบรมของครอบครัวทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือ การบอกกล่าวตรง ๆ ว่าต้องทำตัวอย่างไรให้ถูกต้องเหมาะสม ส่วนทางอ้อมเป็นการอบรม แบบไม่เป็นทางการ อาจเป็นการเลียนแบบหรือรับเข้าไป โดยไม่รู้ตัว เพื่อน เป็นกลุ่มที่มีอายุ ระดับใกล้เคียงกัน กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อทัศนคติของวัยรุ่นเป็นอย่างยิ่ง เพราะเด็กวัยนี้มี แนวโน้มต้องการอยู่ร่วมกับเพื่อนที่มีทัศนคติเหมือนกัน ไม่ว่าจะในด้านความคิด การแต่งกาย หรือแบบอย่างของการแสดงออกเพื่อให้เพื่อนยอมรับคนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม

โรงเรียน โรงเรียนเป็นเหมือนบ้านที่สองของเด็ก ในสังคมปัจจุบันโรงเรียนเป็นสถานที่สำคัญในเรื่องการให้การขัดเกลาแก่เด็ก ตลอดจนทำให้เด็กมี โอกาสพบปะสมาคมกับเพื่อนในวัยเดียวกัน โรงเรียนจึงมีอิทธิพลและมีผลต่อการพัฒนานุคลิกภาพของเด็กเพราะเด็กสมัยใหม่มักจะใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนเป็นระยะยาวนาน โรงเรียนมีโอกาสหลอมหล่อทัศนคตินิสัยใจคอของเด็กได้ไม่ยาก

สื่อมวลชน สื่อมวลชนประเภทต่างๆ มีส่วนในการขัดเกลาทางสังคมแก่มนุษย์ในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่ความคิด ความเชื่อ และแบบของวามประพฤติ เพราะสื่อมวลชนมีทั้งการให้ความรู้และความเพิกเฉย อิทธิพลของสื่อมวลชนนี้จะมีมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับภูมิหลังของครอบครัว

จรรยา สุวรรณทัต (2521:23) กล่าวว่า สังคมและสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อจิตใจของมนุษย์เป็นอย่างมากในอันที่จะเพาะนิสัย บุคลิกภาพ และทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว บิดามารดา พี่น้อง บุคคลอื่น และสภาพแวดล้อมในครอบครัวมีอิทธิพลต่อการพัฒนาลักษณะทางจิตใจของมนุษย์มากที่สุด

ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มคนประเภทต่าง ๆ สังคมและวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของเด็กและบุคคล นักจิตวิทยาเชื่อว่า การถ่ายทอดลักษณะทางสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งทำได้โดยผ่านตัวแทนของกลุ่ม ตัวอย่างเช่น บิดาหรือมารดาถ่ายทอดให้บุตร ครูถ่ายทอดให้นักเรียน พี่ให้น้อง เพื่อนให้เพื่อน เป็นต้น การถ่ายทอดทางสังคมนี้ส่วนมากเกิดจากการเรียนรู้และการเลียนแบบ

Murdock(1949) กล่าวถึงการหน้าที่ด้านการศึกษาหรือการขัดเกลาทางสังคมแก่สมาชิกในครอบครัวว่า เป็นการหน้าที่ที่สำคัญยิ่งของครอบครัวเพราะถ้าปราศจากเสียซึ่งการขัดเกลาทางสังคมแล้วสมาชิกของครอบครัวจะไม่ได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งคงเป็นไปไม่ได้ที่สมาชิกของครอบครัวจะดำรงชีวิตอยู่ได้โดยขาดวัฒนธรรม

Phillip H. Phenix(1958:25,อ้างในสุจิต บุญบงการและคณะ:2521)กล่าวว่า โรงเรียนและสถาบันการศึกษา เป็นหน่วยของสังคมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการเรียนรู้ของเด็กหรือ

สมาชิกอื่น ๆ โดยเฉพาะในสถาบันอื่น ๆ ดำเนินการให้การศึกษาเช่นกัน เช่น ครอบครัว วัด หรือสมาคมต่าง ๆ แต่สถาบันเหล่านั้นมีหน้าที่หลักอย่างอื่นและให้การศึกษาเป็นเรื่องรอง และเป็นเรื่องของกระบวนการสังคมประกิดเท่านั้น หน้าที่ของโรงเรียนหรือสถาบันการศึอนนั้นส่วนหนึ่งประกอบด้วยการรักษาและถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม โรงเรียนทำหน้าที่ให้การศึกษาเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม ค่านิยมและคิปลัวัฒนธรรมต่าง ๆ อันเป็นมรดกของสังคมแก่นักเรียนและส่งเสริมการเรียนรู้ในการเข้าสังคม ซึ่งหน้าที่ประการหลังนี้เป็นหน้าที่ทางสังคมประกิดของโรงเรียน มีความแตกต่างกับหน้าที่แรกตรงที่หน้าที่แรกเป็นตัวเนื้อหาของวัฒนธรรม แต่ในหน้าที่นี้เน้นกระบวนการ เน้นวัฒนธรรมในแง่ของการประพฤติปฏิบัติเป็นหลักใหญ่

ปรีชา สุวิมลพันธ์ (2537:79-80) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสังคมกับบุคคล ไว้ว่า กลุ่มสังคมมีความสำคัญต่อบุคคลและต่อสังคมเป็นอย่างมาก กลุ่มที่สำคัญเช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน และชุมชน จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ความคิด และค่านิยมของบุคคล ในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาได้นิยามความหมายกลุ่มสังคม ไว้ว่า คือ "คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีความสัมพันธ์ในทางร่วมมือหรือพึ่งพาอาศัยกัน ความสัมพันธ์มีติดต่อกันไปจนเป็นความผูกพันและผู้ที่สัมพันธ์กันเกิดความสำนึกว่าเป็นสมาชิกร่วมกันในกลุ่มเดียวกัน แยกออกได้จากกลุ่มอื่น ๆ " กลุ่มสังคมมีความสำคัญต่อบุคคลในการหล่อหลอม เสริมสร้างบุคลิกภาพของบุคคลให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมอย่างเหมาะสมและเป็นประโยชน์ กลุ่มจะช่วยอบรมและปลูกฝังค่านิยม บรรทัดฐานที่สำคัญของสังคม เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม อิทธิพลของกลุ่มเหนือบุคคลจะมีมากหรือน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลมีความรู้สึกผูกพันกับกลุ่ม (Commitment) มากน้อยแค่ไหน หากบุคคลได้รับการยอมรับและมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม บุคคลย่อมพร้อมที่จะเสียสละหรือแสดงพฤติกรรมตามที่กลุ่มต้องการ

ศิริวรรณ เตรีรัตน์ (2538:256-258) กล่าวถึงกลุ่มสังคมว่า กลุ่มปฐมภูมิ (Primary Groups) เป็นบุคคลที่มีการติดต่อกัน (พบปะพูดคุยกัน) สม่ำเสมอ เช่น เป็นสมาชิกของครอบครัว เพื่อนร่วมงาน เพื่อนบ้าน (Schiffman and Kanuk, 1994: 665) ซึ่งความคิดเป็นของกลุ่มเหล่านี้ คือมีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมมากที่สุดคือ กลุ่มครอบครัว ส่วนกลุ่มทุติยภูมิมิอิทธิพลน้อยกว่าเพราะเป็นกลุ่มที่สมาชิกมีการติดต่อกัน สม่ำเสมอหรือ

ไม่สม่ำเสมอ และความคิดเห็น ไม่ใช่สิ่งสำคัญระหว่างกัน

กลุ่มครอบครัว (Family groups) สมาชิกภายในครอบครัวถือว่ามีอิทธิพล ต่อ
ค่านิยม(Value)ทัศนคติ(Attitude)และพฤติกรรม(Behavior)

กลุ่มมิตรภาพ (Friendship groups)เพื่อนถือว่ามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและ
ความพอใจของเพื่อน

กลุ่มทำงาน (Work Groups) ประกอบด้วยกลุ่มที่ทำงานอย่างเป็นทางการ
(Formal Work groups) กลุ่มที่ร่วมทำงานเป็นทีม ความสัมพันธ์กันในการทำงานมีอิทธิพลใน
การสร้างทัศนคติและกิจกรรมของสมาชิกคนอื่น ๆ

ในกระบวนการทางสังคม (การขัดเกลา) ของสมาชิกในครอบครัว
(Socialization of children and other family members) จากการศึกษาพบว่า เด็กสังเกต
พฤติกรรมของบิดามารดาในวัยก่อนเข้าสู่วัยรุ่น เด็กมีแนวโน้มเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา
และเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น พฤติกรรมการเรียนรู้จะเกิดจากเพื่อนนอกบ้านเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่
สำคัญ กระบวนการทางสังคมของสมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะบุตรเป็นหน้าที่สำคัญของ
ครอบครัว ในการกำหนดค่านิยมและแบบของพฤติกรรมให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม หลัก
ศีลธรรมและหลักศาสนา กระบวนการทางสังคมเกิดขึ้นโดยตรงกับเด็กโดยผ่านคำสอนและ
เกิดขึ้นทางอ้อมจากการสังเกตพฤติกรรมของบิดามารดา และผู้ใหญ่

อดุลย์ จาตุรงค์กุล (2518) กล่าวถึงอิทธิพลเกี่ยวกับพฤติกรรมของการปฏิบัติ
ต่อกันของครอบครัว (The Behavioral Impact of Family Interaction) ว่า การปฏิบัติ
ต่อกันของครอบครัวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ความรู้สึก และความโน้มเอียงของสมาชิกแต่ละ
บุคคล กล่าวคือ

การอบรมให้เกิดความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Orientation) ของครอบครัว
กระทบต่อโครงสร้างเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจและสไตล์ของสมาชิกแต่ละคน

ความสัมพันธ์ระหว่างบรรทัดฐานกับบทบาท (Norm - Role Relation) การปฏิบัติ
ต่อกันของครอบครัวสอนและมีอิทธิพลต่อตัวบุคคลในแง่ของบรรทัดฐานของสังคม

กฎเกณฑ์และความคาดหมายว่าจะอะไรคือพฤติกรรมที่เหมาะสม ครอบครัวเป็นแหล่งฝึกอบรมที่สำคัญเพื่อให้บุคคลมีแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาท

ครอบครัวในฐานะที่เป็นกลุ่มอ้างอิง แนวความคิดทั้งหมดเกี่ยวกับบุคลิกภาพของบุคคลส่วนใหญ่เกี่ยวพันกับการปฏิบัติต่อกันและพฤติกรรมของครอบครัว

ครอบครัวในฐานะที่เป็นตัวแทนอบรมให้รู้จักระเบียบทางสังคม(The family associating agen) หน้าที่หลักประการหนึ่งของครอบครัวคือการแพร่วัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยตรงและโดยทางอ้อมไปยังสมาชิกของครอบครัว เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ไปยังลูก

ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ (2537:50) กล่าวถึงบุคลิกภาพกับวัฒนธรรมไว้ว่า นิยามจากพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย พ.ศ.2524 กล่าวว่า บุคลิกภาพ เป็นผลรวมของความคิด ทำที่และนิสัย ซึ่งสร้างสมจากมูลฐานองค์ประกอบทางจิตและทางกายภาพของบุคคล อันถ่ายทอดมาทางชีววิทยาส่วนหนึ่ง และจากแบบอย่างวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดมาทางสังคมอีกส่วนหนึ่งกับรวมถึงการปรับเหตุจูงใจ ความปรารถนาและความมุ่งประสงค์ของตัวบุคคลนั้น ให้เข้ากับความต้องการและนิสัยแห่งสภาพแวดล้อม ทั้งทางสังคม และที่ไม่เกี่ยวกับสังคม

ในทางทฤษฎีเกี่ยวกับบุคลิกภาพ มีแนวคิดว่าคุณลักษณะกำหนดโดยสถานการณ์ ทางสังคมหรือสภาพแวดล้อมทางสังคมรวมทั้งวัฒนธรรมด้วย และมีลักษณะเป็นรูปลักษณะทางวัฒนธรรม(Configuration) การถูกกำหนดโดยสถานการณ์ทางสังคม หมายความว่าชนชั้นและสภาพความเป็นอยู่ทางสังคมมีความสำคัญในการกำหนดบุคลิกภาพ แนวคิดนี้อาจขยายรวมไปถึงบทบาทของค่านิยมและโลกทัศน์ของสมาชิกของสังคมส่วนใหญ่ต่อการกำหนดบุคลิกภาพของเด็กในสังคมนั้น ๆ ส่วนแนวคิดที่ว่าบุคลิกภาพถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมคือ ความเชื่อและประเพณีที่กระทำประจำเป็นวิถีชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับความทันสมัย

โดยความหมายแล้ว การทำให้ทันสมัยแตกต่างจากคำว่าความทันสมัยตรงที่ การทำให้ทันสมัยเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่ลักษณะที่เรียกว่า ความทันสมัย ส่วนคำว่าความทันสมัยนั้น เป็นคุณลักษณะที่พบเห็นเหมือน ๆ กันทั่วไปในประเทศที่ก้าวหน้าที่สุดทางเทคนิค การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (เสถียร เชมประทับ 2526:107)

กระบวนการทำให้ทันสมัย เป็นกระบวนการที่นักวิชาการยอมรับว่าเป็นกระบวนการสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาในระดับสังคมต่อไป อย่างไรก็ตาม นักวิชาการในสาขาวิชาต่าง ๆ ก็มักจะมองกระบวนการที่จะนำไปสู่ลักษณะความทันสมัยแตกต่างกันออกไปตามแนวคิดในสาขาวิชาของตน ดังเช่น

Wilbert E. Moore. (1965:89) นิยามความหมายของการทำให้ทันสมัยว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงจากแบบดั้งเดิมมาเป็นระบบของเทคโนโลยีและการจัดองค์การอย่างมีระเบียบกฎเกณฑ์ในสังคมซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะที่เจริญก้าวหน้าของเศรษฐกิจ จนกระทั่งมีความมั่นคงทางด้านการเมืองเช่นเดียวกับประเทศตะวันตก

Cyril Black นักประวัติศาสตร์ ให้ความเห็นว่า สังคมสมัยใหม่ คือสังคมที่ความก้าวหน้าของความรู้ใหม่ ๆ และมีบุคคลที่มีความสามารถในอันที่จะเข้าใจความถึลัษของธรรมชาติและสามารถประยุกต์ความรู้ใหม่นี้เพื่อประโยชน์ต่อกิจกรรมของมนุษย์

การนิยามความหมายของกระบวนการที่นำไปสู่ลักษณะความทันสมัยมีนักวิชาการหลายท่านที่เน้นในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับบุคคลเช่น ค่านิยม บุคคลิกภาพ ทัศนคติ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น

Millican และ Blackmer(1964:26-27) กล่าวว่า "สิ่งจำเป็นที่สุด สำหรับการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสังคมคือการที่ประชาชนต้องเปลี่ยนแปลงตนเอง"

Rogers (1969:27-29)ให้ความหมายว่า คือ กระบวนการที่บุคคลเปลี่ยนจากการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม (Traditional) มาเป็นแบบที่ทันสมัยมากขึ้น มีเทคนิควิทยาการที่ก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตอย่างรวดเร็ว

Abraham (1979:10) แบ่งการทำให้ทันสมัยเป็น 2 ประเภท คือ การทำให้ทันสมัยทางเศรษฐกิจ หมายถึง การยกระดับการครองชีพและมาตรฐานชีวิตให้สูงขึ้นโดยมีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีต่าง ๆ มีการส่งเสริมการลงทุน และมีการจัดระเบียบแบบ ประชาธิปไตย ส่วนการทำให้ทันสมัยทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงลักษณะแบบแผน สถานภาพ และบทบาทต่างๆ ในสถาบันสังคมเสียใหม่อย่างมีแบบแผน และการทำให้ทันสมัยนั้นต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง ทัศนคติ และกระบวนการ และการเปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งนี้ จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในอีกสองด้านที่เหลือโดยอัตโนมัติอีกด้วย

McClelland (1967:74-85) นักเศรษฐศาสตร์และนักจิตวิทยา กล่าวว่า คุณภาพของคนที่ทันสมัยขึ้นอยู่กับความรู้จักพึ่งตนเองและการมีจิตใจที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ปัจจัยที่ทำให้ความทันสมัยของบุคคลหรือของกลุ่มมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อยู่ในระดับสูงหรือต่ำ ถ้าบุคคลมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงก็จะเป็นคนทันสมัยมาก และเป็นผู้ประกอบการ(Enterpreneurship) ที่ดีด้วย ในทางตรงกันข้าม ถ้าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อยู่ในระดับต่ำ จะเป็นคนที่ทันสมัยน้อยและเป็นผู้ประกอบการต่ำ

Arnold Anderson และ Edward Shils เน้นคุณลักษณะความทันสมัยในระดับบุคคลที่การพัฒนาทักษะ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ภายในตัวบุคคล สังคมสมัยใหม่มีพื้นฐานเศรษฐกิจระดับชาติ มีรายได้ต่อหัวและมีการบริโภคสูง

จางง์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้กล่าวถึงความทันสมัย (Modernization) ว่ามีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความทันสมัยไปต่าง ๆ ซึ่งบางกรณีก็อาจไม่ถูกต้องนัก กล่าวโดยสรุปได้ว่า

1. กระบวนการความทันสมัย ไม่ใช่จะศึกษาได้จากแง่เดียวหรือใช้กรณี

อย่างหนึ่งอย่างใดเป็นเครื่องวัด เช่น เราไม่อาจกล่าวได้ว่าการที่บุคคลมีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้นนั้นหมายถึงว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ทันสมัย เหมือนอย่างที่โรเจอร์คิงข้อสังเกตว่า " กระบวนการทันสมัยนี้รวมเอาการปะทะสังสรรค์ของปัจจัยหลายอย่าง เพราะพฤติกรรมของมนุษย์สามารถ จะวัดได้มากกว่าหนึ่งลักษณะ"

2. ความทันสมัย บ่อยทีเดียวที่เชื่อกันว่าเหมือนกับกระบวนการที่เป็นอยู่ในตะวันตก (Westernization , Europeanization หรือ Americanization) เพราะคิดกันว่า ความทันสมัยมีกำเนิดมาจากตะวันตก ยุโรปหรืออเมริกา และทัศนะดังกล่าวแพร่สะบัดไปกว้างขวางมากในหมู่ประเทศที่พัฒนา ซึ่งพยายามเลียนแบบกระบวนการพัฒนาประเทศเหมือนอย่างประเทศตะวันตก แต่โดยที่จริงแล้วความทันสมัยนั้นไม่ได้หมายถึงการปฏิบัติตามแบบยุโรปหรืออเมริกา หากเป็นการส่งเสริมชีวิตแบบเก่าและแบบใหม่ให้เข้าด้วยกัน เพราะสิ่งใหม่ ๆ ไม่จำเป็นต้องมาจากตะวันตกหรือยุโรป และการปรับปรุงเอาวัฒนธรรมจากประเทศพัฒนาแล้วไม่จำเป็นต้องให้ประเทศที่รับเอาจำลองตามแบบของประเทศแหล่งให้วัฒนธรรม เพราะส่วนใหญ่จะต้องมีการดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพของประเทศที่รับเอาก่อน ดังนั้นความทันสมัยในความหมายนี้จึงไม่จำเป็นต้องนิยามตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเท่านั้น สามารถจะหมายถึงการเรียนรู้วิธีดัดแปลงให้เข้ากับสภาพแวดล้อมด้วย

3. ความทันสมัย บ่อยทีเดียวที่เชื่อกันว่าทุกลักษณะของความทันสมัยเป็นสิ่งที่ดี ซึ่งการตัดสินใจเกี่ยวกับค่านิยมนี้เป็นการพูดง่ายเกินไป โดยที่ไม่ใช้ลักษณะทุกอย่างของความทันสมัยเป็นสิ่งดี เพราะความทันสมัยนำเอาการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจจะก่อให้เกิดไม่เพียงแต่ผลดีเท่านั้น แต่ยังนำเอาความขัดแย้ง ความเจ็บปวด และสิ่งที่ไร้ประโยชน์อย่างอื่นมาด้วยอีกมาก และเราอาจจะศึกษาความทันสมัยได้จากที่ระบบ คือ ระบบวัฒนธรรม ระบบสังคม ระบบจิตวิทยา ระบบประวัติศาสตร์หรือสภาพแวดล้อม ซึ่งในระบบจิตวิทยาของความทันสมัยเกี่ยวข้องกับลักษณะทางจิตวิทยาของบุคคลในปัจจุบันโดยเฉพาะ เช่น ตามทัศนะของ Gunnar Myrdal คนสมัยใหม่นั้น คือ คนที่มีประสิทธิภาพ ขยัน เป็นระเบียบ ตรงเวลา ซื่อตรงต่องาน มีเหตุผลในการตัดสินใจและการกระทำ เตรียมตัวพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง มีความฉับไวต่อโอกาส มีจิตใจกล้าลงทุน ไว้วางใจตนเอง เชื่อมั่นในตัวเอง มีความร่วมมือและ

มีสายตายาว เป็นต้น Alex Inkeles ก็ตีความหมายตามแนวทัศนคติและความรู้สึกของบุคคลในทำนองเดียวกัน

ความทันสมัยทางจิตวิทยานี้ บางทีเรียกว่า ความทันสมัยของบุคคล (Individual Modernization) ซึ่งเชื่อกันว่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นสังคมสมัยใหม่ ซึ่งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลเสียก่อน

Alex Inkeles David Hortob Smith (1976:19-33) ได้สรุปว่า องค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการพัฒนา คือการพัฒนาลักษณะสมัยใหม่ระดับบุคคลซึ่งการพัฒนาระดับประเทศจะเป็นไปไม่ได้ถ้าหากว่าประชาชนไม่มีคุณลักษณะสมัยใหม่ และบอกว่าปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้บุคคลเกิดความทันสมัย คือ การศึกษาอันดับแรก รองลงมาคือการเปิดรับสื่อมวลชนและประสบการณ์การทำงานตามลำดับ

1. การศึกษา (Education) การศึกษาจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ลักษณะของบุคคลทันสมัยขึ้น กล่าวคือ ในการเรียนรู้ภายในโรงเรียน นอกจากบุคคลจะเรียนรู้ในเรื่อง การอ่าน การเขียน และการคำนวณแล้ว บุคคลจะได้เรียนรู้ในเรื่องของค่านิยม ทัศนคติ และวิถีทางการที่จะดำรงชีวิตในระดับสูงสำหรับตนเองและสำหรับการพัฒนาประเทศ เช่น มีการเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม เปิดรับความคิดใหม่ ๆ รับประสบการณ์ใหม่ ๆ ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และพร้อมที่จะกำหนดจำนวนของบุตร สำหรับครอบครัวของตนเอง เป็นต้น

2. การเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure) พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับปัจจัยอื่น ๆ อย่างแท้จริง อย่างเช่น มีความสัมพันธ์กับการศึกษาอย่างมาก บุคคลที่มีความทันสมัยจะเปิดรับสื่อมวลชนและจากการเปิดรับสื่อมวลชนนี้เองทำให้บุคคลนั้นทันสมัยมากขึ้นกว่าเดิม อันเป็นสาเหตุซึ่งกันและกัน

3. ประสบการณ์ในโรงงานอุตสาหกรรม (Factory Experience) บุคคลจะมีความทันสมัยมากขึ้น นับแต่ได้เข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนั้น Inkeles และ Smith ยังได้แบ่งลักษณะของคนที่มีความทันสมัย (Modern man)

ไว้ว่ามี 2 ด้าน คือ

- ด้านวัตถุ หรือ External Modernization ดูได้จาก ระดับความเป็นเมือง การศึกษา การสื่อสารมวลชน การเป็นอุตสาหกรรม

- ด้านจิตใจหรือ Internal Modernization ดูได้จากสภาพสิ่งแวดล้อม ค่านิยม ทัศนคติ และโลกทัศน์ทั่วไป

Alex Inkeles David Hortob Smith (1976:19-32) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มคน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ทำงานกลสิกรรม กลุ่มที่เพิ่งเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมใหม่ ๆ กลุ่มที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมานาน และกลุ่มที่อยู่ในเขตชุมชนเมือง แต่ไม่ได้ทำงานอุตสาหกรรม โดยศึกษาในประเทศอาเจนตินา จีลี ปากีสถาน อินเดีย อิสราเอล และไนจีเรีย และได้เสนอแนวความคิดในเรื่องการทำให้ทันสมัย ดังนี้ คือ

ก. การวิเคราะห์ตัวบุคคลหรือปัจจัยภายใน

1. มีความพร้อมในการยอมรับประสบการณ์ใหม่ (Oneness to new experience) เช่น การยอมรับการคุมกำเนิด การยอมรับในเรื่องการสุขาภิบาลหรือการใช้เมล็ดพืชชนิดใหม่ หรือการใช้ปุ๋ย การใช้ยาชนิดใหม่ การทำความรู้จักกับคนแปลกหน้า เป็นต้น ถ้าหากบุคคลมีความพร้อมในเรื่องนี้มากเขาก็จะเป็นคนทันสมัยมากขึ้น
2. มีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Readiness for social change) บุคคลที่อยู่ในประเทศที่กำลังพัฒนาถ้าหากว่าเขามีการยอมรับในเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสังคม แสดงว่าเป็นคนทันสมัย
3. มีความสามารถในการขยายขอบเขตความคิดเห็น (Growth of opinion) ถ้าบุคคลสามารถที่จะคิดอย่างมีเหตุผลกับสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมโดยที่ตนเองสามารถคิดถึงสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นรอบๆตัวแม้จะไม่ได้เกิดในชุมชนนั้น ถ้าหากเราสามารถทำให้ความคิดนั้นกว้างไกลออกไปได้ก็จะเป็นคนทันสมัย

4. สนใจในข่าวสารข้อเท็จจริงต่าง ๆ (Interes of facte and information)
บุคคลที่ทันสมัยจะต้องเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นที่จะรับทราบข่าวสารเสมอ
5. เห็นคุณค่าของเวลา (Valuing of time) เวลาเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับคนทันสมัย เพราะว่าบุคคลที่ทันสมัยควรจะอยู่ในโลกของปัจจุบัน คิดถึงอนาคตมากกว่าคิดถึงอดีต
6. เชื่อในความสามารถของมนุษย์ (Sense of efficiency) ความมีประสิทธิภาพเกี่ยวกับเรื่องความสามารถที่จะเรียนรู้และควบคุมสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับตัวของเขาได้ มีเป้าหมายในชีวิตเป็นของตนเอง มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง
7. มีความสามารถในการคาดคะเนเหตุการณ์ และเข้าใจบทบาทของผู้อื่น เชื่อในหลักและเหตุผล (Calculability) ความเชื่อถือในสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล เช่น เชื่อในกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของมนุษย์อย่างมีเหตุผล
8. มีการวางแผน(Planning)คนที่ทันสมัยนั้นจะต้องเป็นคนที่มีวิสัยทัศน์ระยะยาวทั้งในด้านกิจกรรมของชุมชนและในด้านชีวิตส่วนตัวของเขาเองด้วย
9. เห็นคุณค่าของทักษะและความชำนาญต่าง ๆ (Valuing of techniccal skill) มีค่านิยมที่ดีและยอมรับต่อการใช้ทักษะในสาขาอาชีพ
10. ความมุ่งหวังหรือทะเยอทะยานในด้านการศึกษาและทางด้านอาชีพ (Educational and Occupational asperation) คนที่ทันสมัยจะสนใจที่จะศึกษาต่อในระดับสูง และมีความต้องการที่จะให้บุตรของตนเองประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นอาชีพที่เข้ากันกับวิถีชีวิตแบบใหม่
11. ความตระหนักและเคารพในตัวของบุคคลอื่น (Awareness of and respect for the digity of others) เป็นสิ่งสำคัญสำหรับคนทันสมัย เพราะการปฏิบัติตนต่อผู้อื่นโดยให้เกียรตินั้นเป็นคุณสมบัติที่น่าปรารถนาในสังคมปัจจุบันไม่ว่าบุคคลนั้น ๆ จะอยู่ในสถานะที่สูงกว่าหรือต่ำกว่า
12. มีความเข้าใจในผลผลิตต่าง ๆ เช่น รู้จักเลือกในการตัดสินใจ (Production understanding)

ข. การวิเคราะห์ในเรื่องปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ

1. ระบบเครือญาติและระบบครอบครัว (Kindship and family) คนที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมจะมีความรับผิดชอบกับครอบครัวและญาติพี่น้องเป็นอย่างดี สามารถที่จะทำงานเลี้ยงดูครอบครัวได้ดีมากกว่าบุคคลที่ประกอบอาชีพทำนา ซึ่งจะมีฐานะค่อนข้างยากจน
2. สิทธิของสตรี จะมีมากขึ้น (Women's rights) เนื่องจากทัศนคติของผู้ชายเปลี่ยนไปด้วยการยอมรับสถานการณืและสิทธิสตรี เท่าเทียมกับผู้ชาย
3. การควบคุมการเกิดและการจำกัดขนาดครอบครัวให้ลดลง (Birth control or restriction of family size) โดยบุคคลจะมีความพร้อมและทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจำกัดขนาดของครอบครัว
4. ความเชื่อในศาสนา (Religious) จะลดลง เมื่อมีการพัฒนาในด้านการศึกษามีความเชื่อในหลักทางวิทยาศาสตร์และมีประสพการณ์ในสังคมเมืองมากขึ้น
5. การสื่อสารทั้งในรูปของสื่อมวลชนและอื่นๆ ในสังคมที่ทันสมัยจะมีความเชื่อในสื่อมวลชนมากกว่าสื่อประเภทอื่นๆ นั่นคือความเชื่อถือในตัวบุคคลในชุมชนจะลดลง
6. การให้ความเคารพในตัวผู้สูงอายุหรือการเคารพในอาวุโส (Aging and the aged) จะยังไม่หมดไปจากบุคคลที่อยู่ในสังคมอุตสาหกรรม
7. การเมือง (Politic) คนที่ทันสมัยมักจะมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการเมืองเป็นอย่างดี
8. การบริโภคนิยม (Consumerism) คนที่ทันสมัยจะรู้จักการใช้จ่ายการซื้อของใช้ดีกว่าคนที่ทันสมัยน้อยกว่า ซึ่งมักจะได้รับคำแนะนำแบบเก่า ๆ ถึงการใช้จ่ายสินค้าบริโภคซึ่งไม่ถูกต้อง
9. การจัดช่วงชั้นทางสังคม (Social stratification) คนที่ทันสมัยจะมีความเชื่อว่าการเคลื่อนย้ายทางสังคม (Social mobility) เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ทั้งสำหรับตัวเองและสำหรับบุตรในอนาคต
10. ความผูกพันกับงาน (Work commitment) คนที่ทันสมัยจะยอมรับการทำงานโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่าคนไม่ทันสมัย ซึ่งอาจจะไม่ผูกพันกับงาน เช่น มาทำงานใน

โรงงานอุตสาหกรรมชั่วคราวเท่านั้น

Joseph A. Kahl (1968:14-15,18-22) ได้สรุปลักษณะทั่วไปเพื่อ เปรียบเทียบ ลักษณะสังคมแบบดั้งเดิมและสังคมแบบทันสมัย โดยแบ่งค่านิยมออกเป็น 14 ประเภท เพื่อใช้เป็นเครื่องวัดว่าบุคคลมีค่านิยมสมัยใหม่เพียงใด ดังนี้

1. การตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลง (Activism) เป็นค่านิยมที่ตรงกันข้ามกับ ค่านิยมแบบเก่า ได้แก่ การเชื่อถือ โชคชะตา(Fatalism) ซึ่งมักปรากฏอยู่ในสังคมแบบดั้งเดิม ทั้งนี้เพราะ โครงสร้างของสังคมชนบททำให้คนในสังคมนั้นมีประสบการณ์ที่ขึ้น อยู่กับ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น ฟ้า เป็นต้น ทำให้เกิดการเรียนรู้จากการถ่ายทอดสืบต่อกันมาไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงดังนั้นจึงมักจะเชื่อถือในชะตากรรมมากกว่าส่วนในสังคม สมัยใหม่ คนมักจะมีค่านิยมที่ตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลง คือ ขอมรับการเปลี่ยนแปลง
2. การจัดช่วงชั้นของโอกาสก้าวหน้าในชีวิต(Stratification of life change) ในสังคมสมัยใหม่ คนทุกคนมีโอกาสดำเนินก้าวหน้าเท่าเทียมกัน โดยพิจารณาบุคคล จากความสามารถที่เขาประสบผลสำเร็จในการทำงานมากกว่าจะพิจารณาจากพื้นฐานเดิม
3. การจัดช่วงชั้นของชุมชน(Community stratification) ในสังคมแบบดั้งเดิม บุคคลจะมีการรับรู้ว่าการปกครองชุมชนนั้น มีผู้เป็นผู้นำได้ไม่กี่คน ส่วนใน สังคมแบบ สมัยใหม่นั้น บุคคลจะมีค่านิยมว่าประชาชนมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นต่อการปกครองได้
4. งานเป็นสิ่งสำคัญที่สุด (Occupation primary) ในสังคมสมัยใหม่ บุคคล จะให้ความสำคัญแก่งานที่ทำอยู่ ถึงแม้ว่าจะต้องเสียสละความสุขส่วนตัวบ้างและจะมีค่านิยม การประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน
5. ความผูกพันกับเครือญาติ (Integgration with relatives) คนที่อยู่ในสังคม สมัยใหม่พร้อมที่จะแยกออกจากกลุ่มเครือญาติ เพื่อ ไปแสวงหาความก้าวหน้าใน ชีวิตมากกว่า จะอยู่กับบิดามารดา ญาติพี่น้องเหมือนกับคนที่อยู่ในสังคมดั้งเดิม เพราะจะมีความผูกพันกัน มากกว่า
6. ปึงเจกบุคคล(Insividaulism) บุคคลที่ทันสมัยจะสามารถคาดคะเนและกระทำ สิ่งต่าง ๆ ได้เนื่องจากมีความเชื่อมั่นในตนเอง ต่างจากคนในสังคมดั้งเดิม ซึ่งเมื่อตัดสินใจ มักจะต้องเกรงใจบุคคลอื่นว่าจะไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจนั้น

7. ความเชื่อในบุคคลอื่น (Trust) บุคคลที่อยู่ในสังคมดั้งเดิมมักจะไม่ใช่เชื่อใจบุคคล ภายนอก จะไว้วางใจก็เฉพาะเครือญาติเท่านั้น ซึ่งต่างจากคนในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งจะเต็มใจในการติดต่อกับบุคคลอื่น ๆ แม้ว่าจะเป็นคนแปลกหน้า

8. การเข้าร่วมในการใช้สื่อมวลชน(Paticipationin mass media) ในสังคมแบบดั้งเดิม บุคคลมักไม่ค่อยสนใจในข่าวสารต่าง ๆ นอกจากในชุมชนของเขาเอง ซึ่งต่างจากในสังคมสมัยใหม่ที่คนจะให้ความสนใจในเรื่องของข่าวสารต่าง ๆ ที่แพร่ทางสื่อมวลชน

9. องค์กรขนาดใหญ่ (Big companies) คนที่ทันสมัยนิยมการจัดองค์กรอย่างมีระเบียบ มีการวางสายงานอย่างมีระบบ และนิยมที่จะปรับปรุงการทำงานขององค์กรให้ดีขึ้น

10. การทำงานด้วยการใช้แรง (Manual work) คนที่ทันสมัยจะไม่รังเกียจการทำงานด้วยการใช้แรงและจะพยายามปรับปรุงการทำงานด้วยการใช้เครื่องมือที่ทันสมัยเข้าช่วย

11. ความชอบชีวิตแบบชุมชนเมือง (Preference of urban life) ชุมชนเมืองเป็นแหล่งที่รวมเอาความเจริญด้านต่าง ๆ เข้าไว้ ทำให้คนที่ทันสมัยมักจะพอใจที่จะได้มีโอกาสหาความรู้เพิ่มเติม และสามารถแสวงหาความชำนาญในกิจการงานต่าง ๆ และสามารถที่สมาคมกับบุคคลต่าง ๆ ได้เสมอ

12. ครอบครัวที่ทันสมัย (Family modernism) เป็นลักษณะของบุคคลทันสมัยที่จะนิยมการมีขนาดครอบครัวที่พอเหมาะรู้จักการคุมกำเนิด และรู้จักบทบาทของครอบครัว รวมทั้งคำนึงถึงบทบาทของสตรีด้วย

13. ความเคร่งศาสนา(Religiosity)คนที่ทันสมัยจะนับถือศาสนาอย่างมีเหตุผล ไม่ใช่นับถือตามบรรพบุรุษหรือเชื่อถือโชคลาง นับถือไสยศาสตร์

14. การเสี่ยง (Risk Tsking) บุคคลสมัยใหม่จะกล้าเสี่ยงในการลงทุนการงานและสามารถแก้ไขปัญหาการงานด้วยความสามารถของตนเอง

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่าการทำให้เป็นคนทันสมัย ต้องอาศัยปัจจัยทั้งภายนอกภายใน(จิตใจ) เป็นแรงผลักดันทำให้บุคคลกลายเป็นคนทันสมัย ปัจจัยภายในนี้ก็คือ "แรงงูใจใฝ่สัมฤทธิ์" ซึ่งเป็นแรงงูใจที่เกิดขึ้นจากการคาดหวังของบุคคล

Murray(1966:245)กล่าวถึงความต้องการสัมฤทธิ์(Achievment Need) ว่าเป็น

ความต้องการที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน เป็นความต้องการทางจิตใจของมนุษย์ที่จะเอาชนะอุปสรรค กระทำสิ่งยาก ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ กล่าวคือ มีความปรารถนาที่จะได้รับผลสำเร็จ ในกิจกรรมต่าง ๆ มีความต้องการที่จะเป็นผู้นำในการทำงานอย่างอิสระ มีความเพียรพยายามที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายอันสูงเด่นที่ตั้งไว้ พฤติกรรมของผู้ที่มีแรงจูงใจไม่เต็มฤทธิ์สูง คือ ชอบทำสิ่งที่ยากติดต่อกันไปเป็นระยะเวลานาน มีความมานะและรู้จักสทนุกกับกิจกรรมนั้นๆ และบุคคลจะมีแรงจูงใจไม่เต็มฤทธิ์สูงหรือต่ำจะแสดงออกมาให้เห็นในพฤติกรรมของแต่ละคน

Limdgren(1967:31) กล่าวว่า บุคคลที่มีแรงจูงใจไม่เต็มฤทธิ์สูงจะมีความทะเยอทะยาน(Ambition) มีการแข่งขัน(Competitiveeness) และมีความ พยายามที่จะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น นอกจากนี้ McClelland (1953:110-111) ได้ให้คำจำกัดความของแรงจูงใจไม่เต็มฤทธิ์ว่า หมายถึง ความปรารถนาที่จะกระทำสิ่งใดให้ สำเร็จถูกลงไปด้วยดี โดยพยายามแข่งขันกับมาตรฐานอันดีเลิศ หรือพยายามทำดีกว่าบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง แรงจูงใจไม่เต็มฤทธิ์เป็นองค์ประกอบที่ผลักดันให้บุคคลต้องการมีสถานภาพสูงขึ้นมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น มีความต้องการความสำเร็จสูงขึ้นซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างให้ประเทศมีพัฒนาการอย่างรวดเร็วขึ้น หากคนใน ประเทศนั้นมีแรงจูงใจไม่เต็มฤทธิ์ในระดับสูง

จากการตรวจสอบพฤติกรรมของผู้ต้องการเต็มฤทธิ์ผล แมคคิแลนด์ ได้พบคุณสมบัติ ดังนี้ คือ

1. กล้าเสี่ยงพอสมควร (Moderate Risk Taking) มีการตัดสินใจที่เด็ดเดี่ยว ใช้ความสามารถ ไม่อาศัยโชคชะตา
2. มีพลัง (Energetic) และหรือมีการกระทำแปลก ๆ ใหม่ ๆ อันจะทำให้คนรู้ดีกว่าประสบผลสำเร็จ
3. ความรับผิดชอบในตนเอง (Individual Responsibility) จะมีความหมกมุ่นพยายามที่จะทำงานให้สำเร็จ เพื่อความพึงพอใจและทำไม่ได้ที่จะละทิ้งงานไปครั้ง ๆ กลาง ๆ กระทำเพื่อตนเองมิใช่เพื่อผู้อื่น
4. ต้องการทราบแน่ชัดว่าการตัดสินใจของตนมีผลอย่างไร (Knowledge of Results of Decision) เมื่อทราบผลแล้วก็จะพยายามทำให้ดีขึ้นกว่าเดิมอีก

5. การคาดการณ์ล่วงหน้า (Anticipation of Future Possibilities) มีการวางแผนล่วงหน้าระยะยาว

6. มีความสันทัดในการจัดระบบงาน (Organization Skills) เช่น รู้จักเลือกผู้ร่วมคิดแก้ปัญหา เพื่อความสำเร็จตามมาตรฐานที่ตั้งไว้

ยิ่งกว่านี้ บุคคลใดเป็นผู้มีแรงจูงใจไม่สัมฤทธิ์สูงหรือต่ำอาจดูได้จากการทำงานของเขา ซึ่ง McClelland(1969:104) ได้กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่มีแรงจูงใจไม่สัมฤทธิ์สูงไว้ดังนี้

1. จะพยายามกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จมากกว่า เพื่อหลีกเลี่ยงความล้มเหลว
2. เลือกงานที่เหมาะสมและเป็นไปได้ตามความสามารถ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จไปด้วยดี
3. งานทุกอย่างจะทำสำเร็จได้ด้วยความตั้งใจและจริงใจของตนเอง ไม่ใช่เพราะโอกาสอำนวยให้
4. จะทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายและมีคุณภาพโดยไม่คำนึงถึงรางวัลหรือชื่อเสียงของตนเอง

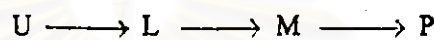
Daniel Lerner (1964:56) ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกเกี่ยวกับกระบวนการทำให้ทันสมัย ได้ทำการศึกษาสังคมที่กำลังเปลี่ยนผ่านจากสังคมแบบดั้งเดิมมาสู่สมัยใหม่ โดยทำการศึกษา กับ 6 ประเทศในตะวันออกกลาง คือ อิหร่าน อียิปต์ เคอร์กี ซีเรียเลบานอน และจอร์แดน ได้กล่าวไว้ว่า ระบบการสื่อสารเป็นทั้งครุฑและตัวนำในการเปลี่ยนแปลงระบบสังคม

หลังจากการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ของกระบวนการทำให้ทันสมัยในประเทศตะวันออกกลาง คาเนียล เลอร์นเนอร์ ได้พบว่า กระบวนการทำให้ทันสมัยเกิดขึ้นเป็น 3 ขั้นตอน โดยการพัฒนาจะเริ่มจากการทำให้เป็นเมือง (Urbanization) เป็นสิ่งแรก เพราะเมืองเท่านั้นที่จะพัฒนาทักษะที่สลับซับซ้อนและทรัพยากรซึ่งจะนำไปสู่ลักษณะของเศรษฐกิจอุตสาหกรรมสมัยใหม่ เมื่อสังคมพัฒนามีลักษณะเป็นเมืองแล้วก็จะเกิด การพัฒนาอีก 2 ขั้นตอน คือ การพัฒนาการอ่านออกเขียนได้กับการเติบโตของสื่อมวลชน ซึ่งทั้งสองนี้มีความ

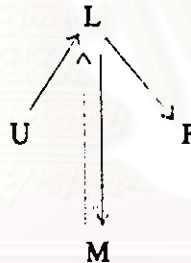
สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จากปฏิภริยาสัมพันธ์ของปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้เกิดสถาบันที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งได้แก่ สถาบันทางการเมือง โดยการออกเสียงเลือกตั้งผู้บริหาร และกำหนดนโยบายด้วยการฟังความคิดเห็นจากประชาชน

จากการศึกษาของดาเนียล เฮอร์เนอร์นี้ Frey(1973:413) ได้เสนอเป็นแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรตามแนวความคิดของเฮอร์เนอร์ ไว้ดังนี้

ภาพ A แบบเบื้องต้นของเฮอร์เนอร์ แสดงให้เห็นกระบวนการพัฒนาสู่สมัยใหม่



ภาพ B แบบของเฮอร์เนอร์ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างการรู้หนังสือกับการเปิดรับสื่อมวลชน



U = Uebanization = สภาพความเป็นเมือง

L = Literacy = สภาพการรู้หนังสือ

M = Mass Media Exposure = การเปิดรับสื่อมวลชน

P = Participation = การมีส่วนร่วม

จากข้อมูลทางประชากรศาสตร์ทำให้ เฮอร์เนอร์ (1964 : 56-62) มีความเห็นว่าเมื่อใดที่ประเทศได้มีการทำให้เป็นเมืองเกิดขึ้น 10 % อัตราการอ่านออกเขียนได้จะเริ่มขยายตัวไปด้วยกัน จนกระทั่งการทำให้เป็นเมืองเกิดขึ้น 25% แล้ว การอ่านออกเขียนได้ก็จะสามารถ

ขยายตัวสูงขึ้นไปโดยอิสระ โดยไม่ต้องอาศัยการเจริญเติบโตของการเป็นเมือง

กล่าวโดยสรุปแล้ว การทำให้ทันสมัย (Modernization) เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลมีลักษณะเป็นคนที่ทันสมัย (Moderniman) ซึ่งความทันสมัยในระดับบุคคล (Individual Modernization) คือ ลักษณะภายใน ความคิด ทักษะคิดจะเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบดั้งเดิม (Traditional Society) ไปสู่สังคมสมัยใหม่ (Modern Society) ที่กลับซับซ้อนยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

ปรมา สตะเวทิน (2531:65) กล่าวถึงการสื่อสารว่า คือ "กระบวนการของการถ่ายทอดสารจากบุคคลฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสาร ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับสาร โดยผ่านสื่อ"

โดยทั่วไปการสื่อสารมีองค์ประกอบสำคัญอย่างน้อย 4 อย่างคือ แหล่งสาร (source) ข่าวสาร (message) ผู้รับ (receiver) ช่องทางข่าวสาร (channel) ซึ่งได้แก่

1. ปัจจัยของผู้สื่อสาร ซึ่งมีปัจจัยอยู่ 4 ประการ ในส่วนของผู้ส่งสาร ที่จะมีผลต่อการเพิ่มหรือลดประสิทธิภาพของการสื่อสาร คือ ทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้ สถานภาพในสังคม และวัฒนธรรมนั้น ๆ
2. ปัจจัยของผู้รับสาร คนเราสามารถเป็นได้ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ในขณะหนึ่งเป็นผู้ส่งสาร ในอีกขณะหนึ่งเป็นผู้รับสาร ดังนั้น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของผู้รับสาร จึงประกอบด้วย ทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้และสถานภาพในสังคม และวัฒนธรรม นอกจากนี้ ลักษณะทางประชากรของผู้รับสารก็เป็นปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการสื่อสาร เช่น อายุ เพศ สถานภาพทางเศรษฐกิจ การศึกษา ซึ่งเป็นตัว กำหนดพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องต่าง ๆ ตลอดจนพฤติกรรมที่

แสดงออกในการยอมรับที่จะปฏิบัติตามหรือปฏิเสธข่าวสารนั้น ๆ

3. ปัจจัยของสาร ปัจจัยที่มีส่วนกำหนดประสิทธิผลของสารและประสิทธิผลของการสื่อสาร มี 3 ประการคือ รหัสสาร (Message Code) เนื้อหาสาร (Message Content) และการจัดการ (Message treatment)

4. ปัจจัยของสื่อ สื่อเป็นตัวเชื่อมผู้ส่งสารและผู้รับสารเข้าด้วยกันทำให้ผู้ส่งสารทำการสื่อสารไปยังผู้รับได้ ในการสื่อสารนั้นผู้ส่งสารจำเป็นต้องมีสื่อและเลือกใช้สื่อเพื่อนำสารไปสู่ผู้รับสารได้ ประสิทธิภาพของสื่อย่อมมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการสื่อสารซึ่งสื่อจำแนกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. สื่อมวลชน (Mass Media) หมายถึง สื่อที่สามารถที่จะเข้าถึงกลุ่มผู้รับที่มีจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว เป็นการเพิ่มความรู้ แพร่กระจายข่าวสาร รวมทั้ง เปลี่ยนทัศนคติที่ไม่ฝังรากลึกได้ (Rogers and Shomaker, 1971:145)

2. สื่อบุคคล (Personal Media) หมายถึง ตัวบุคคลที่นำพาข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยการติดต่อสื่อสารแบบตัวต่อตัวระหว่างบุคคล 2 คน หรือมากกว่า 2 คนขึ้นไป (เสถียร เขยประทับ:2528)

นอกจากสื่อ 2 ประเภทนี้แล้ว ยังมีสื่อที่ใช้ถ่ายทอดข่าวสารไปยังมวลชนบุคคลหรือกลุ่มชน สร้างขึ้นเพื่อใช้ติดต่อกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เรียกว่า สื่อเฉพาะกิจ (Specialized Media) ได้แก่ สื่อประเภทโสตทัศนูปกรณ์ (Audio Visual Media) และสิ่งพิมพ์ (Printed Media) ตลอดจนสื่อพื้นบ้าน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชนและมักใช้เพื่อการเผยแพร่ข่าวสารด้วย

Rogers (1978:291) ได้กล่าวเปรียบเทียบประสิทธิภาพของสื่อมวลชนและสื่อบุคคลไว้ว่า จากผลการวิจัยต่าง ๆ พบว่า สื่อมวลชนสามารถเปลี่ยนแปลงการรับรู้ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่การสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นมีประสิทธิภาพมากกว่า เมื่อวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติเพราะข่าวสารที่ถ่ายทอดออกจากสื่อมวลชนอย่างเดียว ไม่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ที่ฝังแน่น หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้

Joseph T.Klapper (1960:15-49) กล่าวถึงอิทธิพลของการสื่อสารมวลชนต่อบุคคลในสังคมว่าเป็นเพียงแรงเสริมในกระบวนการ โน้มน้าวใจต่อความคิดเห็นหรือทัศนคติที่มีอยู่แล้วของการสื่อสารมวลชน มิได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคล จึงต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการสื่อสารร่วมด้วย จึงจะมีอิทธิพลต่อบุคคลได้ ซึ่งได้แก่ อุปนิสัย กระบวนการเลือกรับสาร บรรทัดฐานของกลุ่ม การเผยแพร่ข่าวสารโดยบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็น ระบบการปกครองและระบบการสื่อสารมวลชน

Katz and Lazarsfeld(1955:27) เห็นว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลมีผลต่อการทำให้ผู้รับสารยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และยอมรับที่จะให้ความร่วมมือ ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มากที่สุด ฉะนั้นสื่อบุคคลจึงมีความสำคัญมากกว่าสื่อมวลชนในชั้นสูงใจ ส่วนสื่อมวลชนจะมีความสำคัญกว่าในชั้นของการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและอาจมีผลบ้างในการสร้างทัศนคติในเรื่องที่บุคคลยังไม่เคยรับรู้มาก่อน

จากทฤษฎีการสื่อสารที่กล่าวข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่าสื่อแต่ละประเภทมีจุดเด่นและจุดด้อยต่างกัน ในการเผยแพร่ข่าวสารเพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้ เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของประชาชน

ทฤษฎีอิทธิพลของสื่อ

Melvin L.De Fleur (1970) ได้แสดงกรอบแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในทฤษฎีสื่อสารมวลชน (Theories of Mass Communication)สามารถแยกออกเป็นทฤษฎีต่าง ๆ ดังนี้

ทฤษฎีความแตกต่างของเอกบุคคล(The Individual Difference Theory) กล่าวถึงความแตกต่างของมนุษย์ด้าน โครงสร้างทางจิตวิทยาส่วนบุคคล การที่มนุษย์เรียนรู้

ต่างกันมีสภาวะแวดล้อมที่เติบโตขึ้นมาต่างกัน มีผลทำให้เกิดรูปแบบ ทักษะคิด ค่านิยม ความเชื่อประกอบเป็นบุคลิกภาพส่วนบุคคล แต่ทุกคนจึงแตกต่างกันออกไป ซึ่งบุคลิกภาพมีส่วนสำคัญในการกำหนดการรับรู้และการเรียนรู้ของมนุษย์ ตลอดจนการรับข่าวสารต่างกัน

ทฤษฎีการจัดลำดับชั้นทางสังคม(The Social Categories Theory) ทฤษฎีนี้อ้างถึงสังคมซึ่งประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ รวมเป็นกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน โดยนำเอาลักษณะพื้นฐานบางอย่างที่เหมือนกัน เช่น เพศ อายุ รายได้ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นความคล้ายคลึงของบุคคลเป็นกลุ่มเดียวกัน มีโครงสร้างทางสังคมที่ใกล้เคียงและคล้ายคลึงกัน โดยถือว่าตัวแปรเหล่านี้มีผลต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อประเภทต่าง ๆ ตัวแปรเหล่านี้จะทำให้พฤติกรรมการรับข่าวสารและปฏิกิริยาตอบสนองต่อเนื้อหาของข่าวสารมีความคล้ายคลึงกันภายในกลุ่ม

ทฤษฎีความสัมพันธ์ทางสังคม(The Social Relationships Theory)ทฤษฎีนี้กล่าวถึงความสัมพันธ์ภายในกลุ่มว่ามีอิทธิพลต่อการสื่อสาร ความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการในกลุ่มเพื่อนเครือข่ายหรือในครอบครัว พบว่ามีบทบาทสำคัญต่อการกระทำของบุคคล นักสังคมวิทยาชาวชนบทเชื่อว่าเครือข่ายมีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ หรือข่าวสารใหม่ ๆ

ทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคม(The Cultural Norms Theory)เป็นทฤษฎีที่ Joseph T.Klapper (1960) ได้กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมของบุคคลอาจขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานและเหตุการณ์แวดล้อมในสังคม เช่น กรณีที่สื่อมีเนื้อหาสาระเป็นไปตามบรรทัดฐาน อย่างใดอย่างหนึ่งก็มีผลทำให้บุคคลคล้อยตามเพราะปกติบุคคลย่อมประพฤติ ตามแนวบรรทัดฐานของสังคม ที่จะมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมบุคคลได้ 3 ทาง คือ

-เนื้อหาสาระของสื่อจะเข้าแบบอย่างต่อความเป็นอยู่ที่ทำให้คนเชื่อว่าแบบอย่างต่าง ๆ ในสังคมจะถูกดำรงไว้ต่อไปจากบุคคลในสังคม โดยส่งเสริมหรือสนับสนุน

- สื่อมวลชนสามารถสร้างความรับผิดชอบร่วมกันในสังคม

- สื่อมวลชนสามารถเปลี่ยนแปลงแบบอย่างการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมจากแบบหนึ่งไปสู่อีกแบบหนึ่งได้โดยช่วยให้เกิดพฤติกรรมแบบใหม่ ๆ แต่ต้องใช้ระยะเวลาเปลี่ยนแปลง

จะพบว่าทฤษฎีแนวความคิดที่กล่าวมาทั้งหมดของDeFleurและ Klapper มีความสอดคล้องกับที่กล่าวถึงอิทธิพลของการสื่อสารมวลชนต่อบุคคลในสังคมว่า สื่อมวลชน เป็นเพียงแรงเสริม (Reinforcement) ในกระบวนการโน้มน้าวใจ ความคิดเห็นหรือทัศนคติที่มีอยู่แล้ว การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่แน่นแฟ้นเป็นไปได้ยาก สื่อมวลชนก็ไม่ได้มีอิทธิพลต่อบุคคลได้และปัจจัยที่นอกเหนือจากการสื่อสาร ได้แก่ อุบัติภัยและกระบวนการเลือกรับสารของกลุ่มและบรรทัดฐานของกลุ่ม การแพร่กระจายข่าวสารโดยบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็น ตลอดจนระบบการปกครองและระบบการสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะสื่อบุคลลนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก ในการสร้างทัศนคติและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร

กิติมา สุรสนธิ (2533:46-47) กล่าวถึงกระบวนการเลือกสรรของมนุษย์ว่า ข่าวสารที่หลั่งไหลผ่านเข้าไปยังบุคคลแต่ละคนจากช่องทางต่าง ๆ นั้น มักจะถูกคัดเลือกลงอยู่ตลอดเวลาข่าวสารที่น่าสนใจ มีประโยชน์ และเหมาะสมตามความนึกคิดของผู้รับสารจะเป็นข่าวสารที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการสื่อสาร ดังนั้น ในฐานะของผู้ส่งสารผู้ส่งสารจำเป็นต้องเข้าใจถึงกระบวนการการเลือกสรรของมนุษย์ในการเลือกรับข่าวสารตามความรู้สึกและความต้องการในการสื่อสารมี 4 ลักษณะซึ่งแต่ละลักษณะมีความเกี่ยวข้องกันดังนี้

1. การเลือกรับหรือการเลือกใช้(Selective Exposure)

เป็นการเลือกขั้นแรกในการเลือกช่องทางการสื่อสารของมนุษย์เรา ซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือจัดประเภทขั้นดังกล่าวแล้วข้างต้นถึงทักษะและความชำนาญในการรับรู้และเข้าใจข่าวสารของคนเรานั้นมีความแตกต่างกัน บางคนถนัดที่จะเขียนมากกว่าพูด หรือบางคนถนัดที่จะฟังมากกว่าอ่าน สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดในการเลือกเปิดรับหรือเลือกใช้สื่อของคนเรา จะสังเกตได้ว่าบางคนชอบดูโทรทัศน์มากกว่าอ่านหนังสือ หรือชอบฟังวิทยุมากกว่าอ่านหนังสือ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการเลือกเปิดรับหรือการเลือกใช้สื่อของมนุษย์เรานอีก คือ ความสามารถอยู่ในถิ่นที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ก็เป็นข้อจำกัดในการเลือกเปิดรับสื่อได้เช่นกัน ในบางเวลาสื่อบางชนิดไม่ถ่ายทอดได้จำเป็นต้องหันไปเลือกรับสื่ออื่นแทน

เป็นต้น

2. การเลือกให้ความสนใจ (Selective Attention)

เนื่องจากสมองคนเราสามารถรับข้อมูลได้จำกัด คือรับข้อมูลได้เพียง 500 ส่วนใน 1 วินาทีเท่านั้น ในเวลาหนึ่ง ๆ สมองคนเราถูกกระตุ้นจากข่าวสารต่าง ๆ มากมาย ทั้งความคิดของตนเองและสิ่งกระตุ้นจากภายนอก เช่น เสียงพูดคุยหรือเสียงต่าง ๆ สมองเราจะต้องคัดเลือกข่าวสารที่มากระตุ้นอยู่ตลอดเวลาว่าข่าวสารนั้นเป็นข่าวสารที่ควรรับรู้และข่าวสารใดไม่ควรรับรู้ ดังนั้นข่าวสารที่ถูกคัดเลือกแล้วมักเป็นข่าวสารที่ตรงตามความสนใจ ความต้องการของผู้รับ

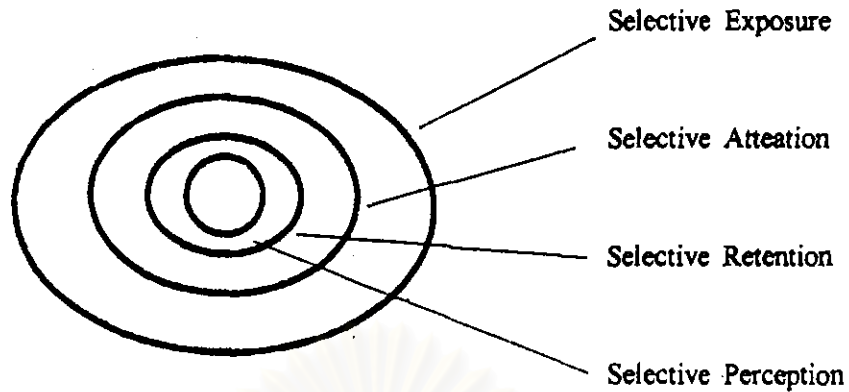
3. การเลือกรับรู้และการเลือกตีความหมาย (Selective Perception and Interpretation)

หลังจากเลือกเปิดรับสื่อ เลือกสรรตามความเหมาะสมและความต้องการของตนเองแล้วในขั้นต่อไปก็คือการเลือกรับรู้และเลือกตีความสารที่ได้รับ เป็นที่ยอมรับแล้วว่าคนเราจะไม่รับข่าวสารทั้งหมดถึงแม้ว่าข่าวสารนั้นจะเป็นข่าวสารที่ถูกคัดเลือกมาแล้วก็ตาม ในข่าวสารหนึ่ง ๆ คนเรามักจะเลือกรับและตีความในข้อความที่สอดคล้องกับประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิด ทักษะคติ และค่านิยมของตนเองเท่านั้น ข้อความหรือข่าวสารในช่วงใดที่ไม่สอดคล้องกับความคิด ความรู้สึก ทักษะคติหรือค่านิยมที่ตนเองมีอยู่ก็จะถูกตัดทิ้งไป

4. การเลือกจดจำ (Selective Retention)

นอกเหนือจากการเลือกรับรู้และการตีความหมายแล้ว คนเรายังเลือกจดจำเนื้อหาสาระของสารไว้เป็นประสบการณ์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในโอกาสต่อไปอีกด้วย ซึ่งข่าวสารที่มนุษย์เลือกจดจำไว้นั้นมักเป็นข่าวสารที่จะช่วยเสริมย้ำสนับสนุนความรู้สึกนึกคิด ทักษะคติ ค่านิยมของแต่ละคนที่มีอยู่แล้วให้เข้มแข็งหรือชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งส่วนนี้อาจนำไปใช้ในการสนับสนุนเมื่อเกิดความรู้สึกที่ขัดแย้งและสิ่งที่ไม่สบายใจขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



พฤติกรรมกรรมการเลือกรับข่าวสารยังมีองค์ประกอบที่มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการเลือกสรรของมนุษย์อีก ได้แก่ (Wilbur Schamm 1973:121-122)

1. ประสบการณ์ ประสบการณ์ทำให้ผู้รับสารแสวงหาข่าวสารแตกต่างกัน
2. การประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสาร ผู้รับสารจะแสวงหาข่าวสารเพื่อสนองจุดประสงค์ของตนอย่างใดอย่างหนึ่ง
3. ภูมิหลังแตกต่างกัน ทำให้มีความสนใจต่างกัน
4. การศึกษาและสภาพแวดล้อม ทำให้มีความแตกต่างในพฤติกรรมกรรมการเลือกรับสื่อและเนื้อหาข่าวสาร
5. ความสามารถในการรับสาร เกี่ยวกับสภาพร่างกายและจิตใจที่ทำให้พฤติกรรมกรรมการเลือกรับข่าวสารแตกต่างกัน
6. บุคลิกภาพทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การโน้มน้าวจิตใจและพฤติกรรมของผู้รับสาร
7. อารมณ์ สภาพทางอารมณ์ของผู้รับสาร จะทำให้ผู้รับเข้าใจความหมายของข่าวสารหรืออาจเป็นอุปสรรคของความเข้าใจความหมายของข่าวสารก็ได้
8. ทัศนคติ จะเป็นตัวกำหนดท่าทีของการรับและตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือข่าวสารที่ได้ผล

Feidson Riley and Flowerman (1953:313-317) เห็นว่า แรงจูงใจที่ต้องการเป็นที่ยอมรับของสมาชิกภายในสังคมจะเป็นสิ่งที่ช่วยกำหนดความสนใจในการเลือกรับข่าวสารจากสื่อมวลชนของบุคคล เพราะฉะนั้นการที่บุคคลแสวงหาข่าวสาร และสนใจเลือกรับ

ข่าวสารจากสื่อต่างๆ ก็เพื่อสนองความต้องการของคน ปราชญ์การณีนักวิชาการหลายท่าน เช่น Rochert Merton (1949:406-409) Fernard Rereison(1948-1949:119)Charlea light(1960:605-620)ได้ให้คำจำกัดความ ว่าเป็น"พฤติกรรมในการแสวงหาข่าวสาร"(News saeking behalior) นักวิชาการเหล่านี้มีความเห็นตรงกันว่าผู้รับข่าวสารจะเลือกรับข่าวสารจาก สื่อใดนั้นย่อมเป็นไปตามบทบาทและสถานภาพในสังคมของผู้รับสารและเหตุผลในการรับ ข่าวสารก็เพื่อนำไปเป็นหัวข้อในการสนทนา ซึ่งจะทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของ สังคม

แนวคิดด้านประชากรศาสตร์

แนวคิดด้านประชากรศาสตร์เป็นแนวทฤษฎีที่มีหลักการของความเป็นเหตุเป็น ผล กล่าวคือ พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เกิดขึ้นตามแรงบังคับจากภายนอกมากระตุ้น เป็น ความเชื่อว่ามนุษย์ดำเนินชีวิตตามแบบฉบับที่สังคมได้วางเป็นแม่บทไว้ให้ พฤติกรรมของคนที่มี อายุในวัยเดียวกันจะเป็นเช่นเดียวกัน เนื่องจากสภาพสังคมได้วางแบบอย่างไว้ให้แล้ว สำหรับคนรุ่นนั้น ๆ สังคมทำให้ผู้หญิงมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมแตกต่างจากผู้ชาย คนที่มี การศึกษามีพฤติกรรมแตกต่างไปจากคนที่ด้อยการศึกษา กล่าวโดยสรุป คือ แนวคิดด้าน ประชากรศาสตร์เชื่อในความคิดที่ว่า คนที่มีคุณสมบัติทางประชากรที่แตกต่างกัน จะมี พฤติกรรมที่แตกต่างกันไปด้วย(ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ ,2534:64-65)

ปรมะ สตะเวทิน (2526:112-113) กล่าวว่า ลักษณะทางประชากร(Demographic Characteristics) จำแนกตาม อายุ เพศ สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ การศึกษา และศาสนา เป็นต้น

อายุ (Age) เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนมีความแตกต่างกันในเรื่องความคิดและ พฤติกรรม

เพศ (Sex) การวิจัยทางจิตวิทยาหลายอัน ได้แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงและผู้ชายมี ความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องความคิด ค่านิยม และทัศนคติ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมและ สังคมกำหนดบทบาทและกิจกรรมของคนสองเพศไว้ต่างกัน

สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ (Socio-economic Status) สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ หมายความว่า อาชีพ (occupation) รายได้ (income) เชื้อชาติและชาติพันธุ์ (race and ethnic group) ตลอดจนภูมิหลังของครอบครัว (family background) การวิจัยทางด้านนิเทศศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่าสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้รับสารมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อปฏิกิริยาของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสารและสาร สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจทำให้คนมีวัฒนธรรมที่ต่างกัน มีประสบการณ์ต่างกัน มีทัศนคติ ค่านิยมและเป้าหมายที่ต่างกัน คนที่มีพื้นฐานครอบครัวต่างกันย่อมมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมที่ต่างกัน ทฤษฎีทางสังคมวิทยาทั้งหลายได้ยอมรับอิทธิพลของครอบครัวที่มีต่อทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลและถือครอบครัวเป็นสังคมสังคมแรกของบุคคล ในทำนองเดียวกันคนที่มีอาชีพต่างกันย่อมมองโลก มีแนวความคิด มีอุดมการณ์ และค่านิยมที่ต่างกัน รวมตลอดถึงพฤติกรรมด้วย นอกจากครอบครัว อาชีพแล้ว รายได้ตลอดจนเชื้อชาติก็มีบทบาทสำคัญต่อบุคคลด้วย

การศึกษา (Education) การศึกษาหรือการมีความรู้ (Knowledge) เป็นลักษณะที่มีอิทธิพลต่อบุคคล คนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน ในยุคที่ต่างกัน ในระบบการศึกษาที่ต่างกัน ในสาขาที่ต่างกันย่อมมีความรู้ที่นึกคิด อุดมการณ์ และความต้องการที่แตกต่างกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดรุฬห์สตร์ สาราญวงศ์ (2528 :บทคัดย่อ) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนกะเหรี่ยง พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยปัจจุบันไม่พบการแต่งกายแบบกะเหรี่ยงในหมู่บ้านกะเหรี่ยงเลย ในด้านภาษา กะเหรี่ยงส่วนใหญ่พูดและฟังภาษาไทยได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่

จรรवरณ พรหมวัง (2535 :บทคัดย่อ) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทยลื้อ พบว่า การเปลี่ยนแปลงที่มีมากที่สุดคือ วัฒนธรรมการแต่งกาย ส่วนวัฒนธรรมด้านภาษามีการเปลี่ยนแปลงน้อย และผู้ที่มีอายุน้อยและมีสถานะทางสังคม

สูงจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย และอายุมาก

บุญเกษม เสริมวัฒนาภุต (2528:บทคัดย่อ) ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสื่อมวลชนกับการพัฒนาประเทศ พบว่าในกระบวนการเปลี่ยนให้เป็นสมัยใหม่ต้องประกอบด้วยตัวแปร 4 ตัว คือ การเป็นเขตเมือง การรู้หนังสือ การใช้สื่อมวลชน และการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ

จารุณี บุญนิพัทธ์ (2539:บทคัดย่อ) พบว่า พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเรื่องสิ่งแวดล้อมจากสื่อวิทยุ หนังสือพิมพ์และสื่อบุคคล คือบุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อน เพื่อนร่วมงาน และเจ้าหน้าที่ในที่ทำงาน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยทำการศึกษาประชาชนในเขต อ.บางบ่อ จ. สมุทรปราการ

ดวงทิพย์ วรพันธุ์ (2525) ศึกษาถึงกลยุทธ์การใช้สื่อเพื่อปลูกฝังโภชนาศึกษาแก่สตรีในชนบท จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า สตรีที่เปิดรับข่าวสารด้านโภชนาศึกษาโดยสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ มีความรู้ ทักษะคิดและการปฏิบัติตนทางด้านโภชนาการดีกว่า สตรีที่ไม่เปิดรับสื่อดังกล่าว

Pedro Breno ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของสื่อมวลชนในการยอมรับยาปราบศัตรูพืช 2,4-D ใน 2 หมู่บ้าน ของจังหวัด Laguna ประเทศฟิลิปปินส์ ในปี ค.ศ. 1966 พบว่า สื่อมวลชนไม่มีผลในขั้นตอนยอมรับ โดยขั้นรับทราบ ขั้นสนใจ และขั้นประเมินผล สื่อบุคคลมีผลมากที่สุด ส่วนสื่อมวลชนมีผลบ้างเล็กน้อยในขั้นทดลอง แต่ไม่มีผลในขั้นยอมรับเลย

ศิริพรรณ เรณูภากุล (2518) ได้ศึกษาลักษณะการรับของใหม่ในหมู่บ้าน จ. พระนครศรีอยุธยา โดยเปรียบเทียบลักษณะการรับของใหม่ของชาวนา หมู่บ้านทับน้ำ หมู่บ้าน ขยาย อ.บางปะหัน และหมู่บ้านสูง อ.นครหลวง พบว่า เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อ การเปลี่ยนแปลงรับของใหม่ของชาวนาในหมู่บ้านดังกล่าวคือ การกระจายสิ่งใหม่เข้าไปในหมู่บ้าน โดยกระบวนการสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์

อัจฉราวรรณ อิศรางกูล ณ อยุธยา (2529:บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชนกับการพัฒนาลักษณะสมัยใหม่ ของเยาวชนในเขตเมือง และชนบท พบว่า การติดต่อกับสังคมภายนอกและฐานะทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสื่อมวลชนอย่างมีนัยสำคัญ การเปิดรับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับลักษณะสมัยใหม่อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ คือเยาวชนที่มีการเปิดรับสื่อมวลชนในระดับสูงมีแนวโน้มที่จะมีลักษณะสมัยใหม่ในระดับสูง และเยาวชนที่มีการเปิดรับสื่อมวลชนในระดับต่ำมีแนวโน้มที่จะมีลักษณะสมัยใหม่ต่ำ

สุภรณ์ วัชรศิริธรรม (2525:109) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อของครูกับการยอมรับแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร ประถมศึกษา 2521 ในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า อายุเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงผกผันกับการยอมรับนวัตกรรม คือ ครูที่มีอายุมากจะยอมรับนวัตกรรมน้อยลง

สุริยา วีรวงศ์ (2517:215-219) ศึกษาลักษณะสมัยใหม่โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนหมู่บ้านกับชุมชนเมืองภายในจังหวัดชลบุรี พบว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ค่านิยมสมัยใหม่ของบุคคลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ คือ ผู้มีระดับการศึกษาสูง จะมีแนวโน้มค่านิยมสมัยใหม่สูงกว่าผู้มีระดับการศึกษาต่ำ ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะอยู่ในเขตเมืองหรือเขตชนบทก็ตาม

พิติคุณ บุญไชย (2535) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ของกรมการศึกษาดำบล ศึกษาเฉพาะกรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง พบว่า ระดับความสนใจข่าวสารได้รับทราบเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ทางสื่อมวลชน และความสนใจต่อโครงการอนุรักษ์ป่าไม้มีผลต่อ ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ คือ กลุ่มที่ได้รับทราบเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ทางสื่อมวลชนมาก จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้มากกว่ากลุ่มที่ได้รับน้อยกว่า

จาเวีย โภยาโอเกะ (Javier Goyaoga) และคุณณี เกวลี (1973:33) ศึกษา
ค่านิยมสมัยใหม่ของบุคคลในเขตเมืองจังหวัดอยุธยา พบว่า บุคคลที่ติดตามข่าวสารบ้านเมือง
จากสื่อมวลชนมาก บุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะมีค่านิยมสมัยใหม่กว่าบุคคลไม่ค่อยสนใจติดตาม
สื่อมวลชน

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม อิทธิพลของ
สิ่งแวดล้อมทางสังคมต่อพฤติกรรม ความทันสมัย การเปิดรับข่าวสาร และแนวคิดเกี่ยวกับ
ลักษณะประชากร ตลอดจนผลงานวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
การเปิดรับสื่อมวลชน ลักษณะสมัยใหม่ การเปิดรับข่าวสารและการมีส่วนร่วมในการ
อนุรักษ์ ดังที่ได้นำมากล่าวอ้างอิงข้างต้น เป็นแนวคิดและผลการศึกษาวิจัยที่สำคัญและมี
ความสัมพันธ์กับการศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างความทันสมัย การเปิดรับ
ข่าวสาร สิ่งแวดล้อมทางสังคม กับพฤติกรรมการแต่งกายและการใช้ภาษาพื้นเมืองของ
ประชาชนในเขต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เนื่องจาก จังหวัดเชียงใหม่เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่กำลัง
เติบโตและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดในหลาย ๆ ด้าน
วัฒนธรรมของชาวเชียงใหม่ เป็นสิ่งหนึ่งที่สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ปัจจัยที่ก่อให้เกิด
เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของชาวเชียงใหม่มีหลายปัจจัย การศึกษาวิจัยในปัจจัยหรือ
ตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อพฤติกรรมทางวัฒนธรรมตามหัวข้อวิจัยนี้ จึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย